

SZABÓ GABRIELLA¹ – BENE MÁRTON²

MÉDIA ÉS INTEGRÁCIÓ³

DOI: 10.18030/socio.hu.2015.4.67

ABSZTRAKT

A tanulmány célja, hogy az „Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban” című kutatási projekthez kapcsolódva a magyar média integrációs és dezintegrációs kapacitását feltérképező elemzést megalapozza. Először áttekintjük a nemzetközi és hazai szakirodalom vonatkozó megállapításait, majd kitérünk a későbbi elemzésben alkalmazni kívánt módszertani apparátusra. A javasolt vizsgálat a médiumok interakciós szerkezetére koncentrál, melyet hálózatkutatással kívánunk kitapogatni. Megközelítésünk az ügyközpontú esettanulmányok stratégiát követi, vagyis analitikai egységeink a magyar médianyilvánosság kiemelkedő ügyei. Az ügyekben kirajzolódó interakciós mintázatokat hálózatszerkezeti ideáltípusokra vetítjük, melyek megmutatják, hogy a magyar médianyilvánosság hálózatai integrált vagy inkább szétforgácsolt struktúrák-e.

Kulcsszavak: média, integráció, interakció, hálózatkutatás, Magyarország

MEDIA AND INTEGRATION

ABSTRACT

This paper contributes to the research project titled ‘Integrative and disintegrative processes of the Hungarian Society’ by providing the theoretical and methodological foundations for an empirical study on the integrative and disintegrative capacities of the media sphere in Hungary. First, we critically review the literature on the question whether there is a mainstream media or distinctively separate blocs of media outlets have emerged to create ideological ‘bubbles’ in different societies. Then, we introduce our issue-centred case study approach to comprehend whether mass communication integrate or divide us 25 years after the collapse of the communist regime. For a test, we propose to explore the media networks of issues that enjoy media storm-type of coverage in the year 2014 in the Hungarian media sphere. To compare the interaction patterns of the media outlets we also define five ideal typical network macrostructures. The ideal typical network macrostructures will tell us whether the networks of the Hungarian media can be considered as integrated or disintegrated formations.

Keywords: media, integration, interaction, network analysis, Hungary.

1 Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének tudományos munkatársa. Politikai kommunikáció- és médiakutatással foglalkozik.

2 Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa, a Budapesti Corvinus Egyetem doktorandusza. Kutatási területe a politikai kommunikáció és politikai viselkedés.

3 A tanulmány az *Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban* című OTKA kutatás (108836) keretében készült.

MÉDIA ÉS INTEGRÁCIÓ

BEVEZETÉS⁴

Vajon beszélhetünk-e még egységes médianyilvánosságról, vagy le kell számolnunk a világmegtapasztalást elősegítő közös mediális térről? A magyar médiapiacra végbement *fragmentálódás* (Szabó–Kiss 2012) és *decentralizáció* (Merkovity 2012) végleg darabokra töri a tömegkommunikáció platformjait, vagy valamilyen módon mégis összekapcsolódnak a töredékek? A nemzetközi szakirodalom közel száz éve tárgyalt kérdése itt és most érvényesebb, mint valaha: van-e a XXI. századi médiának bármilyen szerepe a magyar társadalom összetartozásának megteremtésében? Különösképpen érdekel bennünket mindenek a politikai aspektusa. Mit mondhatunk a magyar médianyilvánosságról, amennyiben elfogadjuk a politikai elit és az állampolgárok körében egyre erősödő *polarizációs* tendenciát (Angelusz–Tardos 2011, Kmetty–Koltai 2012, Körösenyi 2012)?

A fentiekre való gondolkodásnak komoly tétje van ma Magyarországon! Egyre gyakrabban halljuk, hogy a politikai-közéleti kérdésekkel foglalkozó médiumok nem teszik lehetővé a különböző nézetek, álláspontok, tapasztalatok és élmények egymás közötti megosztását, megbeszélését. Széles körben elfogadott megállapítás, hogy a szekértáborok saját mediabuborékot teremtenek és tartanak fenn, mely nem engedi észlelni és megérteni az ellenfél fejében és szívében zajló történéseket. Az újságok, televíziók, rádiók, online platformok az értelemadási küzdelmek frontjává, a politikusok játékszerévé válnak. Mindebből arra következtethetünk, hogy a média nem összekapcsolja, hanem elválasztja a különböző politikai oldalakat. Vajon fenntartható-e a média összetartó erejébe vetett hitünk?

Jelen tanulmány során részletesen bemutatunk egy olyan elméleti és módszertani keretet, mely az integráció és dezintegráció kérdését a médiumok által fenntartott kontaktusok jelentőségére, az interakciók köztörejére építve kívánja górcső alá venni. Ambíciókat a tanulmány szerkezete is tükrözi. Először tárgyaljuk a politika, a média és a nyilvánosság összetartozását, illetve a polarizációt középpontba helyező szakirodalmi irányokat. Majd ezt követően azt, hogy hogyan illeszkedik az általunk ajánlott vizsgálat a szakirodalomban megfogalmazott tézisekhez. Végül pedig részletesen kitérünk arra, hogy miként lehetséges a média integrációs és dezintegrációs mechanizmusait kutatni a hálózatelemzés módszerének segítségével.

⁴ A tanulmány alapjául szolgáló kutatómunkát az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetében végeztük. Hálásak vagyunk Politikai Viselkedés Osztály tagjainak részletes és kritikus hozzászólásaiért, mellyel a tanulmány korábbi verzióját illeték. Külön köszönjük Kiss Balázs (MTA TK PTI) és Pál Judit (MTA Lendület Recens Kutatócsoport) a kutatás különböző fázisaiban tett észrevételeit és tanácsait. Mondandónk megfogalmazásában sokat segítettek a socio.hu szerkesztősége által felkért lektorok építő kritikái, ezúton köszönjük munkájukat.

INTEGRÁCIÓ ÉS DEZINTEGRÁCIÓ A MÉDIAKUTATÁSOKBAN

A szociológia és a politikatudomány egyik legizgalmasabb vállalkozása a társadalmat összetartó vagy éppen szétfeszítő mechanizmusok leírása. A korai szakirodalom jó része éppen azon fáradozott, hogy a médiában találja meg az összetartozás kulcsmozzanatait. A következőkben ezeket a kísérleteket villantjuk fel. Áttekintésünk nem egy-egy munka részletes elemzése, célunk sokkal inkább a média integrációs kapacitásáról szóló társadalomtudományi gondolkodás ívének felvázolása.

Média, összetartozás és stabilitás

Denis McQuail *A tömegkommunikáció elmélete* című alapművében a XX. század első évtizedeire teszi a média és integráció összekapcsolására irányuló gondolatok megszületését, melyeket az Egyesült Államokban lezajló nagy változások – iparosodás, urbanizáció, bevándorlás – tettek aktuálissá (McQuail 1994: 34). Különösen a Chicagói Iskola tett sokat azért, hogy a modern médiát tekintsük a szétszórt és új identitást kereső egyének összehangolódását segítő tényezőnek. Kiváltképp John Dewey, aki elméletének középpontjába a tömegkommunikációt helyezte, az az idő tájt tömegessé váló kommunikációs csatornáknak látott jó lehetőségeket: a médiát kell használni a társadalmi szálak újraszövésére (vö. Smith 1965).

A tömegmédia feladatáról, szerepéről az 1940-es években élénk tudományos diskurzus alakult ki az *American Journal of Sociology* és az *American Sociological Review* hasábjain, melynek során szintén a Chicagói Iskolához köthető Louis Wirth által képviselt álláspont vált kanonikussá. Wirth (1948) kiáll amellett, hogy az új társadalmi stabilitás konszenzusra épül. Felfogásában a nyelvi, etnikai, vallási, kulturális vagy egyéb megosztottság mindaddig nem veszélyes a társadalom egészére nézve, amíg konszenzusok létrejönnek. A média pedig ezekhez a közmegegyezésekhez szükséges véleményklíma megteremtésével és ápolásával segíti elő a társadalom fejlődését. Ezzel párhuzamosan az amerikai újságírás karaktere is megváltozott. Egyetemi kurzusok, etikai kódexek és iránymutatások rögzítették a pártos, illetve szenzációhajhász megközelítés ellenében a „korszerű” újságírás normáit: személyes nézetek és érzelmek kizárását, semlegességet, pártatlanságot, tényszerűséget (Schudson 1978:3–11, Baran–Davis 2002:72–74).

Hasonló mintákat látunk, ha a német klasszikusok munkáit nézzük. Hanno Hardt (2001) Max Weber, Karl Marx, Albert Schäffle, Karl Knies és Ferdinand Tönnies írásaira támaszkodva kimutatja, hogy a XIX–XX. század fordulóján a kontinensen is foglalkoztak a sajtó integratív képességével. A médiáról való gondolkodásuk fókuszában a vezetők és vezetettek közötti kapcsolat, a társadalmi önreflexió, illetve a nemzeti összetartozás volt.

Utóbbi leírásában Benedict Anderson (2006) jeleskedett. *Elképzelt közösségek* című könyvében a nemzet tudat kialakulását – a kapitalizmus mellett – a napilapok terjedéséhez kötötte. Anderson szerint a nyomtatott sajtó hathatós segítségével vált elgondolhatóvá az egymást nem ismerő, anyagi és társadalmi státuszukban különböző emberek közötti összetartozás.

A média – pontosabban a televízió – kötőereje teljesen másként jelenik meg a durkheimi hagyományokat ápoló Daniel Dayan és Elihu Katz munkáiban. Írásaik a közönség oldaláról is igyekeznek megvilágítani az integráció komplexitását. Megállapítják, hogy a televízióban megjelenített főbb események, melyeket hatalmas

érdeklődés övez, segítenek áthidalni az egyének közötti különbségeket, s megteremteni valamiféle egységet. Nem a téma és a tematikai aspektusok, hanem a történések mediatisált prezentációja a lényeges: az ad rangot és fontosságot a pillanatnak, s lehetőséget az atomizált egyének számára a közösséghez, a közösség értékeihez való kötődés megélésére (Katz et al. 1973, Dayan–Katz 1992). A neodurkheimi felfogásban a média „*maga is kreatívan részt vesz a társadalom értékrendjének kialakításában, az embereket foglalkoztató normatív problémák megnevezésében, értelmezésében*”, de ami még lényegesebb, „*lehetőséget nyújt az embereknek, hogy összejöjjenek azért, hogy megértsék az élet legfontosabb kérdéseit*” (Császi 2001: on.).

A tömegmédiá összetartó erejére a nagyhatású funkcionalista társadalomelmélet is felhívja a figyelmet. Különösképp Niklas Luhmann (2000),⁵ aki kései munkájában kísérletet tesz rendszerelméletének tömegmédiára történő kiterjesztésére. Olyan társadalmi intézményekről ír, melyek a „*kommunikáció terjesztéséhez a sokszorosítás technikáját alkalmazzák*” (Uo: 2), vagyis elsősorban a sajtóra, a televízióra és a rádióra összpontosít, melyek jellemző tevékenysége a megfigyelés, pontosabban a „*megfigyelő műveletek*” elvégzése (Uo: 4). Luhmann szerint e megfigyelés nem tárgyspecifikus, hanem univerzális, azaz háttérrel biztosít minden további kommunikációnak. A megfigyeléssel a tömegmédiá folyamatosan „ingerli”, mozgásban tartja, önreflexióra készíti a társadalmi rendszert (Uo: 97). A tömegkommunikáció fontosságát tehát nem az adja, hogy releváns információkat torzításmentesen közöl egy mindenki által elfogadott közös meggyőződés kialakulása érdekében. A média nem úgy stabilizálja a társadalmi rendszert, hogy konszenzust teremtsen, hanem bizonyos „objektumokat” generál, amelyek a későbbi kommunikációban adódnak vehetőek (Uo: 99–100). Ilyen „objektumok” lehetnek például a konkrét termékek, a napilapok, a televíziós és rádiós műsorok, melyek átláthatóvá teszik a nyilvánosság amúgy átláthatatlan dzsungelét (Uo: 104). Az átláthatóság pedig csökkenti a kommunikáció esetlegességét, így „automatizálja” és „stabilizálja” azt. Luhmann megközelítését lefordítva: a tömegmédiá funkciója a rendszer releváns szereplői között a legrövidebb és legismertebb út biztosítása.

Jól látható tehát, hogy a szakirodalom egy része a társadalmi béke és stabilitás kialakításában tulajdonít a médiának kulcsfontosságú, s pozitív szerepet. Főként ez utóbbit érte több kritikai észrevétel. A legmarkánsabb ellenvélemény a marxista társadalomelméletben gyökerezett. Az 1970-es években felfutó kultivációs teória szerint a társadalmi kohézióknak tekintett jelenség tulajdonképpen nem más, mint homogenizáció, melyet a(z amerikai) televízió a(z amerikai) politikai-gazdasági elit által meghatározott módon és irányban hajt végre bizonyos vélekedések, ítéletek, minták, szokások hangsúlyozásával (Gerbner 1969). Élesebben fogalmaz a Herman–Chomsky szerzőpáros (1988) „*Manufacturing the Consent*” című kötetében. Úgy vélik, hogy a társadalmi kohézióhoz szükséges konszenzus manipulatív módon jön létre. A hatalom és a pénz kiválogatja a közlésre alkalmas üzeneteket úgy, hogy az ellenvéleményeket marginalizálja vagy veszélyesnek állítja be, míg a számára kedvezőket preferálja. Az amerikai tömegkommunikáció működése voltaképpen leírható a propaganda logikája alapján. A kultivációs és a propaganda-teória tehát leszámol ugyan néhány illúzióval a tömegkom-

⁵ Korábban kifejtett rendszerelméletének központi kategóriája a kommunikáció: a társadalmat megközelítése szerint az interakciók zárt köre tartja össze. A luhmanni kommunikáció-fogalom azonban nemcsak a tömegmédiára vonatkozik, hanem mindenre, ami az információt, közlést és megértést hordozza (például a nyelv, a pénz, a jog). A kommunikáció konstitutív, de nem a nemzeti identitást vagy a nemzeti konszenzust, hanem a társadalmi rendszert létrehozó módon. A kommunikáció stabilizál, csökkenti a bizonytalanságot, vagy Ropolyi László (2006:122) szavaival: a „szituációk feletti uralmat” teremt meg. Kommunikáció nélkül tehát nincs társadalom. Ebben a megközelítésben érdemes értelmezni Luhmann tömegmédiáról szóló gondolatait (vö. Taekke–Paulsen 2010).

munikáció pozitív szerepét illetően, mégis a médián keresztül zajló társadalmi integráció, még ha dicstelen is, továbbra is elgondolható.

Nem úgy Nick Couldry-nál, aki éppen a média integratív szerepét vitatja. A Dayan–Katz-féle „*médiaese-mények*” alapos kritikáján keresztül sejlik fel, hogy Couldry (2003: 55–74) valójában a neodurkheimi tradíció társadalomképét kérdőjelezi meg. Először is tagadja a fenntartandó egységes társadalmi rend (*social order*) létét, sőt már a társadalom kifejezést is semmitmondónak tartja. Tiltakozik az ellen is, hogy létezne valamiféle centrum vagy fősodor, amelyhez a média integrál. A mainstream média létezésének feltételezését pedig az új millennium éveiben kifejezetten anakronisztikusnak tartja. Nick Couldry a médiakutatások antropológiai fordulatát sürgeti. Arra bátorít, hogy távolodjunk el a tömegkommunikáció kiemelt társadalmi fontosságát hangsúlyozó nagyelméletektől, s figyelmünket az emberek hétköznapi médiahasználatának leírására és megértésére fordítsuk.

A média összetartó képességével kapcsolatban tehát erős kétségek fogalmazódtak meg. Lehetséges, hogy a média integratív ereje csak az elméletek normatív regisztereiben létezik? Elképzelhető, hogy a tömegkommunikáció – a bulvársajtó morális pánikok keltésével, a közéleti-politikai sajtó szisztematikus manipulációval, illetve politikai csaták árokásós műveleteivel – sokkal inkább erodálja, semmint elősegíti az összetartozást? Érdemes a média szétfeszítő erejére, a dezintegráció mechanizmusaira épülő gondolatokat hasonlóképp közelebbről szemügyre venni!

Média és polarizáció

A média polarizációs tézise az elfogultságra épül. Sajtótörténeti munkákból tudható, hogy a pártos újságírás markánsan jelen van mind az amerikai, mind az európai újságírói hagyományokban, olyannyira, hogy még az ellenében szerveződött objektivitás-doktrínát is túlélte (vö. Bajomi-Lázár 2007: 85–88). Egy 2010-es nemzetközi adatfelvétel szerint az európai országok közül főleg az olasz, görög, bolgár, máltai, szerb, ciprusi, horvát, szlovák és magyar médiumokban nyilvánvaló a szerkesztők, újságírók politikai rokonszenve.⁶

Az elfogultság tudomásulvétele tükröződik Daniel Hallin és Paolo Mancini (2004) modelljében, melyet négy szempont – a médiapiac, a politikai párhuzamosságok, az újságírói professzionalizáció és az állami szerepvállalás – alapján dolgoztak ki. Hallinék elkülönítették a *demokratikus korporativista* (Norvégia, Németország és Ausztria), a *liberális* (Nagy-Britannia és Írország) és Görögország, Spanyolország, Portugália, Olaszország és Franciaország példáján a *polarizált pluralista* médiarendszereket. Utóbbi legfontosabb jellemzője a politika és az újságírás erős összefonódása, vagyis ezekben az országokban a pártok maguk alá gyűrik a sajtót, s felhasználják azt politikai küzdelmeik megvívásakor. Amennyiben a politikai aktorok megosztottak, vagyis minimális az

⁶ A *European Media System Survey* 2010-es adatfelvételében tömegkommunikációval foglalkozó szakértőket kérdeztek az adott ország médiaviszonyairól. A kérdőív a média és a politika kapcsolatára fókuszált. A magyar médiában megfigyelhető elfogultságra vonatkozó állításunkat az alábbiakra adott szakértői értékelésekre építjük: „The political orientation of the most prominent journalists is well-known to the public.” (0 untrue-10 true, Hungary 7.7); „Journalists in [COUNTRY] agree on the criteria for judging excellence in their profession regardless of their political orientations.” (0 not at all – 10 very much, Hungary 3.3); „How far do [COUNTRY] media outlets in general succeed in serving as “watchdog” scrutinizing the actions of government officials on behalf of citizens?” (0 not at all – 10 very much, Hungary 3.9); „Factual Accuracy- Average of Newspapers and TV Channels” (0 Low-10 High, Hungary 4.4); „Argument Diversity- Average of Newspapers and TV Channels” (0 Low-10 High, Hungary 4.1).

elitek közötti konszenzus, úgy a média is széttartó. Az egyes médiumok különböző politikai hitvallások alapján szerveződnek, mely tükröződik közönségük összetételében is. A polarizált szisztémában a média (főleg a print) gyakran agitátor szerepre vállalkozik, olvasóit igyekszik mozgósítani bizonyos célok, politikai eseményeken való részvétel érdekében. Az újságírók pedig gyakran vállalnak aktivista szerepet.

Hallin és Mancini nyomán állíthatjuk, hogy a pártosság a politikai kommunikáció közösségi aspektusával válik polarizációvá. A média ebben az elgondolásban nem semleges közvetítő közeg, hanem magukat politikailag értelmező emberek közösségének gyújtópontja. A közösségek dinamikáját a politikusok, különböző médiumok és állampolgárok közötti interakciós kapcsolatok alakítják. De vajon miként lehet garantálni, hogy a médianyilvánosság ne kerüljön egy ideológia elnyomása alá? Hallin és Mancini (2004: 107–164) modelljében ezt a poláris rendszer pluralizmusa biztosítja. Magyarul: mindenki megtalálja a maga világnézetének megfelelő hangot. S mivel nincs igény egy nagy közös médiaplatformra, a tömegkommunikáció integráló ereje szertefoszlik.

Amennyiben a kérdéshez Hallin és Mancini felől közelítünk, meglephet bennünket, hogy a sajtó önállóságát, belső pluralitását és az objektív újságírást legmagasabb szinten megvalósító liberális médiamodell egyik példája, az Egyesült Államok (Hallin–Manicin 2004: 221–274) szolgáltat empirikus adatokat a médiapolarizáció megértéséhez. Az internetrobbanás, illetve a kábeltelevíziók és közösségi rádiók szaporodásával ugyanis amerikai szerzők tollából olvashattuk, hogy a politikai kérdések iránt érdeklők világnézetüknek megfelelő médiumok felé orientálódnak. Azt is észrevételezték, hogy a médiumok a közönségigényt követve még inkább elfogultan foglalkoznak majd politikával, mely tovább erősíti olvasóik, nézőik, hallgatóik politikai elköteleződését. E logika alapján nő a közéleti témákat egyoldalúan tárgyaló sajtó népszerűsége és jelentősége (Warner 2010). A média polarizációja tehát egy folyamat, mely összefügg az állampolgárok, illetve a politikai elit körében megfigyelhető széttartó tendenciákkal: a centrum kiürülésével, a republikánus és demokrata – európai kontextusban inkább bal- és jobboldali – szimpatizánsok közötti elkülönülés, illetve a pártok és a szavazótáborok kapcsolatának erősödésével (vö. Bennett–Iyengar 2008, Sunstein 2009). Korántsem egyértelmű tehát, hogy a médiában zajló folyamatokat okként, következményként vagy a közönség és a politikusok körében megfigyelhető trendekkel történő kölcsönös együttmozgásként értelmezzük.

A következő probléma a médiapolarizáció mibenlétének meghatározása. Warner és Neville–Shepard (2011: 201–204) a politikai-világnézeti alapokon elkülönülő médiablokkok megerősödését hangsúlyozza, melyekben a belső koherencia erős, a blokkok az ellenoldal irányába zárnak. Mit jelent ez? S főleg, mennyire általános a tendencia? Mindenhol vagy csak bizonyos médiaszegmensekben láthatók a polarizáció jelei?

Elsősorban tartalmi alapon közelít Groseclose és Milyo (2005), akik a médiatálalás és a politikusok kommunikációja közötti hasonlóságok – témák, időzítés – kimutatásával kívánták alátámasztani a polarizáció tézisének. A pártosság mellett vonzást és taszítást feltételeztek: a médiumok eltávolodnak egymástól és közelebb kerülnek a politikusokhoz, s mindennek háttérében üzleti okokat sejtettek. Vizsgálatuk során a nyomtatott minőségi sajtót (például *Wall Street Journal*, *New York Times*, *Washington Times*) az Egyesült Államok Kongresszusi tagjainak kommunikációjával vetették össze: 0 és 100 közötti skálán mérve osztályozták a hasonlóságokat. Úgy találták, hogy a médiatartalmak bizonyos határig közelítenek ugyan a demokrata vagy a republikánus képviselők megszólalásaihoz, de az elemzett újságok mindegyike a centrumot jelentő közepes skálatartományban maradt.

Másként fogalmazva, a minőségi sajtó képviselői rendelkeznek egy gyengén kitapintható ideológiai profillal, ám továbbra is igyekeznek távolságot tartani a pártoktól. Gentzkow és Shapiro (2006) hasonló eredményekre jutott, s magyarázatuk szerint az igyekezet hátterében a minőségi lapok üzleti stratégiája áll. A minőségi lapok jóllehet elveszítették politikai napirend-formáló monopóliumukat, ám akad olyan piaci rés, mely számára fontos az elfogulatlan látszó sajtó fenntartása. A piaci nyomás tehát nem feltétlenül eredményez politikailag elkötelezett médiabuborékokat. Az objektivizmust továbbra is fenntartó újságok számára van hely, igaz, nem a piacvezetők, hanem a niche márkák között (Gentzkow–Shapiro 2006).

Berry és Sobieraj (2011) az amerikai közösségi rádiók, kábelcsatornák, online hírportálok, blogok kapcsán határozott pártosságról – demokrata vagy republikánus szimpátiáról – ír, emellett azonban a másik oldal agresszív és *ad hominem* megtámadását is regisztrálták. A média polarizációja tehát egyrészt tartalmi kérdés. Az ellenvélemények kiszorulása azonban hatással van a közönség összetételére is. Az egyet nem értők az ellenséges médiakörnyezet miatt elrettennek, távol maradnak. Ám nemcsak a közönség homogenizálódik, hanem a források és a hivatkozások köre is. A pártos média rendkívül zártan működik: a megszólalók, a meghívottak szűk körből, s ugyanazon világnézetet vallók közül kerülnek ki. Ezen láthatóan a végtelen lehetőségekkel kecsegtető internet sem változtat (vö. Arceneaux–Johnson 2010, Baum–Groeling 2008, Gaffney et al. 2013).

A polarizáció, úgy tűnik, nem általános tendencia. Egyes médiumok esetében erősebben, máshol gyengébben vagy egyáltalán nem is érvényesül. Az is világos, hogy az ellenséges médiakörnyezet és a hivatkozások zárt köre legalább olyan lényeges, mint a tartalmi aspektusok, vagyis hogy miről és hogyan számol be az adott újság, rádió vagy televízió.

A tömbökön belül megfigyelhető érintkezések keltették fel Michael Conover és munkatársainak (2011) érdeklődését, akik a 2010-es amerikai kongresszusi választások kampányidőszakában a Twitteren zajló beszélgetéseket vizsgálták. A kutatás során két kapcsolati mintát különítettek el: az egyik az úgynevezett „retweet”⁷-ek, a másik pedig az *említések*. Azok a felhasználók, akik saját profiljukon láthatóvá tették egymás üzeneteit, a megosztások által összefogott hálózatot alkották. Az említés-hálózat pedig azokat tartalmazza, akik utaltak, hivatkoztak, válaszoltak a másik Twitter üzenetére.

Az elemzés számunkra legfontosabb hozadéka a két network közötti különbség megfigyelése és leírása. A „retweet”-ek világosan elkülönülő, zárt, egymás között erős, kifele kevés és gyenge kapcsolatokkal rendelkező, politikailag homogén demokrata és republikánus Twitter hálókat hoztak létre. Ez alapján egy erősen polarizált online nyilvánosság képe sejlik fel, melyet azonban az adatok további elemzése némiképp árnyal. Amikor Conover és munkatársai a kapcsolatot nem a „retweet”-ekkel, hanem az említésekkel azonosították, megváltozott a hálózat szerkezete. Az említések keresztülszelték a világnézeti határokat, s ebben a struktúrában a demokrata és republikánus profilok is összekapcsolódtak. Noha a felhasználók többnyire negatív kontextusban emlegették a másik pártot, jelöltjeit és támogatóit, mégis fontosnak érezték felvenni és fenntartani a kapcsolatot egymással. A demokraták és republikánusok, ha utálkozva is, de szóba álltak egymással, interakcióba bonyolódtak, kommunikációt folytattak, vagyis átlépték a politikai preferenciák által teremtett határokat.

⁷ A retweet a Twitter egyik funkciója, mely során a felhasználó egy másik felhasználó által posztolt tartalmat tudja továbbosztani. Ennek segítségével egy hír, információ, gondolat rövid idő alatt képes körbefutni a felhasználók között.

Conoverék úttörő elemzése rámutat, hogy érdemes differenciáltan kezelni a médiapolarizáció kérdését, melyet az interakcióra épülő hálózatelemzés további érdekes és új belátásokkal gazdagíthat.

Magyar médiahelyzet: elfogultság és polarizáció

Felmerül a kérdés: mennyiben segít a polarizáció tézise a magyar médianyilvánosság megértésében? A szakirodalom szerint jelentősen. Angelusz Róbert és Tardos Róbert, valamint Kmetty Zoltán vizsgálataiból tudható, hogy a rendszerváltás óta Magyarországon egyre többen vannak azok, akik a hétköznapi személyes érintkezéseik kialakításakor előnyben részesítik a hasonló beállítottságúak társaságát. Minél közelebbi a viszony, annál valószínűbb a politikai homofília, vagyis akikkel a legtöbb időt töltjük, akikkel a leginkább megbeszéljük az élet „nagy kérdéseit”, valószínűleg ugyanarra a pártra szavaznak, mint mi. A polarizáció tehát egyrészt a belső kontaktusok erősödését, s a kapcsolatok egyneművé válását jelenti, melyben a politikai preferencia szinte minden egyéb tényezőt (életkor, nem, anyagi háttér) felülír. Emellett azonban az ellenoldaltól történő elkülönülés is megjelenik: „*az ideológiai-politikai távolság egyben kapcsolati távolsággá is válik*” (Angelusz–Tardos 2011: 362). Az állampolgárok politikai kommunikációs „*mikromiliója*”, a hétköznapi interakciók a politikai részvételre is hatással vannak. Azok, akik hasonló politika preferenciájú közeli barátaikkal, családtagjaikkal sokszor beszélgetnek politikáról, valószínűbben vesznek részt a közügyek alakításában (Kmetty–Tóth 2011, Kmetty 2014). Meglepő, de az adatok tükrében úgy tűnik, hogy a befelé erős, kifelé gyenge kontaktusok által létrehozott politikai tömbök, noha szétválasztják a magyar társadalmat, az apátia ellen hatva dinamizálják a politikai életet.

Körösényi András (2012: 299–301) a magyar politikában érvényesülő széttartó tendenciák megvilágítása során az elitek és az állampolgárok mellett a tömegkommunikációról is ír. Noha a polarizációs folyamatok kezdeményezőjének a politikai elitet tekinti (a médiáról a következmények kapcsán emlékezik meg), amerikai kutatásokra hivatkozva egyfajta ördögi kört vázol. A média a közönségigényeknek engedve egyre karakteresebb álláspontból tárgyalja a politikai kérdéseket, melyek következtében a nézőkhöz, olvasókhöz és hallgatókhoz „félígazságok” jutnak el. A médiafogyasztók tájékozottsága romlik, akik így pontatlan, „rossz minőségű” információk alapján kötik magukat egy-egy párthoz. Minél elkötelezettebbek a szavazók, annál jobban keresik a világnézetüknek megfelelő mediaközeget, s annál kevésbé érdeklődnek az annak ellentmondó tartalmak iránt. Ha nő a politikailag elfogult médiumok népszerűsége, csökken a „jól”, vagyis tárgyilagosan, semlegesén, széleskörűen informált szavazók köre. Mindez a politikai viselkedést is befolyásolja, hiszen Körösényi szerint ha „*egyazon »semleges«, tárgyilagos média fogyasztója lenne mindkét tábor*”, bizonyosan másként alakulnának a választói preferenciák (Körösényi 2012: 300).

Polyák Gábor (2014: 5–15) is úgy véli, hogy a folyamatok Magyarországon is a polarizáció logikája mentén zajlanak. Érvelése azért is meggyőző, mert nem az amerikai szakirodalomra, hanem a hozzánk közelebb álló európai mintákra épülő modellben gondolkodik. A már idézett Halin–Mancini szerzőpáros munkájára támaszkodva a magyar médiarendszert a *polarizált pluralizmussal* azonosította. Hasonlóképpen ír Karol Jakubowicz (2007: 303–313), amikor a posztoszocialista országok médiarendszereit értékeli. Jakubowicz rámutat, hogy Közép-Európában bizonyos országokat (köztük Magyarországot) a mediterrán térségre jellemző polarizált pluralizmus jellemzi.

Úgy tűnik, a kérdés immár nem az, hogy vannak-e olyan médiumok, melyekben a politikáról sokat és részletesen, de objektíven, elfogulatlanul, konszenzuseresően beszélnek. Hanem az, hogy a médianyilvánosság plurális és befogadó legyen annak érdekében, hogy mindenki megtalálja a politikai szimpátiájának megfelelő platformot. Ezzel kapcsolatban is ellentmondó értékeléseket olvashatunk. A *European Media Systems Survey 2010* (EMSS 2010) kutatás szakértői interjúi szerint a megkérdezettek többsége egyetért azzal, hogy minden jelentősebb politikai vélemény megtalálja a médianyilvánosságát.⁸ Polyák (2014: 5–15) azonban úgy látja, hogy a Magyarországon 2010 óta a széttartó tendenciák erősödnek, míg a sokféleség gyengül.

A polarizáció fogalma tehát nagyon is eligazító a magyar médianyilvánosság megértésében. Ha mindezt kiegészítjük azokkal a kutatásokkal, melyek a magyar tömegkommunikáció pártosságát, elfogultságát, kiegyensúlyozatlanságát vagy éppen a bulvárosodást hangsúlyozzák, világosan látjuk, hogy a hazai szakirodalom, bár elvárja a médiától a társadalmi konszenzus kialakításához való hozzájárulást, többnyire annak ellenkezőjét találja (vö. Argejő et al. 1994, Baranyai–Plauschin 2002, Beck 1998, Mádl–Szabó 2000, Terestyéni 1998).

A polarizáció tézisének empirikus vizsgálatával a média integrációs-dezintegrációs folyamatairól, kapacitásáról kaphatunk képet. Ehhez azonban át kell gondolni, hogy az amerikai polarizációirodalom bipolaritást, pártosságot, illetve a hatásmechanizmusokat hangsúlyozó hagyományaitól mennyiben kell eltérnünk. Egyrészt lehetséges, hogy a magyar médianyilvánosság nem két, hanem több pólusú: gondolunk itt a radikális jobboldalra (vö. Jeskő et al. 2012). Másrészt, a média tartalmaiban mutatkozó politikai elfogultság vagy a tulajdonosok, illetve az újságírók politikával történő összefonódásának kimutatása helyett érdemes a médiumok között fennálló interakciós kapcsolatokra figyelni.

Interakció és polarizáció

Miért lényeges az interakció a politikai polarizáció szempontjából? Vajon nem elég a tömbösödés megállapításához a pártosan elfogult tartalmak, illetve a szubjektív, értéktelített, hétköznapi stílusú politikai beszámolók által összekötött médiacsoportok kimutatása? Vagy esetleg a politika mellett valami más, például a tulajdonosi háttér vagy a közös technológiai platform megléte polarizál? Mind lehetséges faktor a tömbösödés megállapításához. A médiumok közötti interakciós kapcsolatok fontosságát azonban az adja, hogy segítségével rámutathatunk, hogy az eltérő politikátalálás, az ellenséges üzenetek s az egymással vitában álló értelmezések ellenére létrejöhet egy integrált médiatér, amennyiben a résztvevők hajlandóak szóba állni egymással.

Ez a „szóba állás” jelzi, hogy a felek elismerik egymást a nyilvánosság fontos és elfogadott képviselőjének, akikre szükségük van saját álláspontjuk pontosításához, megerősítéséhez. Értelmezésünk szerint ez az interakció tekinthető párbeszédnek, ám nem feltételezzük, hogy a párbeszéd bármely pontján kialakul egy közös konszenzuális vélekedés vagy bármilyen egységes értelmezés. Mégis lényeges, hiszen maga az interakció ténye mutatja, hogy vannak közös ügyek, s azokat kikkel óhajtják megvitatni. Ha a médiumok egy csoportja politikai kérdésekben kizárólag egymásra reflektál és/vagy ugyanazoknak a politikai szereplőknek biztosít kommunikációs terepet, akkor a tartalmakban jelentkező elfogultság mellett politikai polarizációról is beszélhetünk.

⁸ „Would you say that wall major political opinions in [COUNTRY] are present in the newspapers or rather that only some opinions are present?” Country averages with 95 confidence intervals, Hungary = 7.1. Lásd: Popescu et al 2010, 38. oldal.

Másként fogalmazva: a médiában is megfigyelhető a kontaktusok zártsága (befelé erős, kifelé gyenge), ami az Angelusz–Tardos szerzőpáros elgondolása nyomán erős politikai polarizációt jelezhet. Ellenben a nyilvános tér integráltsága – azaz nem jönnek létre olyan médiatömbök, amelyek csak egymásra figyelnek – gyengíti a diverzifikációt, azaz az eltérő politikaképek mellett sem beszélhetünk polarizációról. Az interakciós kapcsolatokra fókuszálva tehát kikerüljük a konszenzusorientált elméletekkel szemben megfogalmazott kritikát, azaz számot vetünk az elfogult, posztobjektív médiavilággal. Nem tagadjuk azt sem, hogy a média politikai polarizációja alapulhat tartalmi különbségeken (ti. elfogult politikátalálás), de megértésében legalább olyan fontosak az interakciós szempontok is.

Az interakció középpontba helyezése nem jelen tanulmány nívója. A polarizáció kapcsolatháló-elemzésében Conover és munkatársai (2011), illetve az Angelusz–Tardos (2011) és a Kmetty–Tóth (2011) szerzőpárosok kutatásait tartjuk irányadónak. Azonban míg Conoverék és a magyar kollégák az állampolgárok körében vizsgálták, mi a médiumokra összpontosítunk.

A MAGYAR MÉDIA INTERAKCIÓS KAPCSOLATAINAK VIZSGÁLATA. EGY LEHETSÉGES KUTATÁSI IRÁNY.

A magyar média integráltságát vagy dezintegráltságát hálózatelemzéssel kívánjuk vizsgálni. A médianyilvánosság felfogásunkban egyfajta tér, melynek geometriáját az ott megtalálható elemek, vagyis a médiumok összekapcsolódásának tanulmányozásával kívánjuk leírni. Más szóval, a médiumok közti interakciós kapcsolatok hálózati mintázatainak elrendeződését kutatjuk.

Megközelítésünk ügyspecifikus, azaz a médiumok interakcióit az egyes ügyek nyilvános kommunikációja alapján írjuk le. Erre azért van szükség, mert csak az egymással összefüggő, egymásra reagáló vagy legalábbis a reakció lehetőségét felkínáló kommunikációk kapcsán beszélhetünk interakciós mintázatról. Az ügyekre fókuszáló stratégia alternatíváját a reprezentatív mintavétel jelentené, ahol a médiumok cikkeiből, műsoraiból veszünk mintát, és ezekben vizsgáljuk az egymásra történő hivatkozásokat. Véleményünk szerint előbbi módszer belső érvényessége nagyobb, hiszen jobban meg tudja ragadni a valóságosan létező interakciós kapcsolatokat, viszont eredményei kevésbé általánosíthatóak, mint a reprezentatív mintavételnek. Ügyspecifikus munkánk az általánosíthatóság problémáját úgy igyekszik kiküszöbölni, hogy több, elméleti szempontból gondosan kiválasztott ügyet dolgozunk fel. Az ügyek kiválasztásának módszertani szempontból legfontosabb kritériumait a „médiavihar” fogalma alapján írhatjuk le. Olyan ügyeket vonunk be a vizsgálatba, melyekhez jelentős „médiavihar” (*media storm*) kapcsolódik (Boydston et al. 2014).

A médiavihar kialakulásához négy feltétel szükséges. Az első a nagymértékű médiafigyelem: az ügynek egy bizonyos időszakban a napirend egyik legfontosabb elemévé kell válnia. A második feltétel az ügy „kibukkanása”, azaz az ügy hirtelenül és váratlanul kerül a figyelem középpontjába. Természetesen előzményei minden ügynek vannak, azonban a médiavihar közvetlenül egy jól azonosítható esemény kapcsán robban ki. A médiavihar harmadik kritériuma annak tartóssága, vagyis a nagyfokú médiaérdeklődés legalább néhány napig fennmarad. Végül a médiaviharhoz az is hozzátartozik, hogy végigsöpörjön a lehető legszélesebb értelemben vett médianyilvánosságon (Boydston et al. 2014: 511–512).

Úgy gondoljuk, hogy a médiavihar kritériumai alapján meghatározott ügyek megfelelő analitikus egy-

séget nyújtanak számunkra a médiumok közötti interakciók megismerésére. Minél váratlanabb az ügy, annál homályosabbak a részletei, a médiumok pedig annál inkább igyekeznek információkat szerezni akár közvetett, akár közvetlen forrásból. Úgy hisszük, ez növeli a lehetőségét a médiumok közötti interakciók sűrűsödésének is. Egy ilyen esettől bizvást várhatjuk, hogy az egyes sajtótermékek hivatkoznak az általuk fontosnak, megbízhatónak, mértékadónak, vagy egyszerűen az üggyel kapcsolatban megkerülhetetlennek gondolt médiumokra. A médiavihart okozó ügyekben feltételezzük, hogy a szerkesztőségek érdekeltek a saját maguk iránti keresletet növelésében, vagyis igyekeznek hivatkozásokat generáló információkat elérhetővé tenni.

A médiavihar elől nehéz kitérni, így azok a médiumok is kénytelenek valamilyen szinten foglalkozni az érintett üggyel, amelyek egyébként valamilyen okból az adott kérdést kerülnék. Ráadásul a médiavihar olyan helyekre is „befújhatja” a politikát, ahova az egyébként ritkán jut el (például a bulvársajtó). A besűrűsödött interakciókban tehát jól megfigyelhető, hogy mely szereplők kapcsolódnak össze és melyek nem. Olyan ügyeket keresünk tehát, amelyek megfelelnek a médiavihar kritériumainak.

Mindezek mellett még egy feltételt be kell vezetnünk: az ügy kirobbanása nem kapcsolódik egyetlen médiumhoz, azaz nincsen a médiumok között egy „ügygazda”, akire a téma vonatkozik, vagy aki nyilvánosságra, avagy létrehozza az ügyet. Ebben az esetben ugyanis kiküszöbölhetetlen a torzítás, s az adott médium körül az interakciók mennyisége aránytalanul megnő.

Csomópontok, kapcsolatok

Média-hálózataink tehát az azok csomópontjait jelölő médiumokból és a köztük lévő interakciós vagy pedig hasonlósági kapcsolatokból állnak. Az interakciós kapcsolatot egy adott médiumnak a médiavihar időszakában tett kommunikációjára való hivatkozás jelöli. Tehát, ha „A” médium hivatkozik arra, amit „B” médium írt, akkor „A” médium irányából kapcsolat létesül „B” médium irányába, feltéve, ha „B” idézett kommunikációs aktivitása a vizsgálati időszakban történt. Nemcsak a kapcsolat létét, hanem annak erősségét is rögzítjük: a kapcsolat erőssége megegyezik a hivatkozások számával. Interakciós hálózatunk tehát irányított és súlyozott, ami némileg szűkíti lehetőségeinket az elemzés során, hiszen számos mutató csak szimmetrikus és/vagy súlyozatlan hálózati adatokon használható. A kapcsolat iránya és azok súlya által megtestesített információról való lemondás azonban túl nagy áldozatokkal járna, ezért a szűkösebb elemzési eszköztár használata mellett döntünk.

Egy másik hálózatban némiképp átértelmezzük a csomópontok közötti kapcsolatot. A második hálózatunk is interakciókat rögzít, azonban nem közvetlenül a médiumok között, hanem az ügyben megszólaló személyek (politikusok, szakértők, véleményvezérek stb.) és a médiumok között. A kétoldalú hálózatok (*two-mode network; bipartite network* – lásd: Davis et al. 1941, Borgatti et al. 2013) olyan hálózatok, melyekben az aktoroknak két típusát különböztetjük meg. Ezekben a hálózatokban csak a különböző típusú aktorok között lehet kapcsolat, egyazon típusú szereplők nem kapcsolódhatnak egymáshoz. Esetünkben az aktorok két típusa a médium, valamint a természetes személy (politikus, szakértő, értelmiségi stb.). Kétoldalú hálózatunkban egy médium és egy személy között akkor áll fenn kapcsolat, ha az adott személy az adott médiumban közvetlenül megszólal (interjú, kérdésre adott válasz). A kétoldalú hálózatot azonban egyoldalúvá alakítva elemezzük, azaz itt is csak a médiumok közötti kötéseket vizsgáljuk. Két médium között egy kötés itt a médiumban megszólalók

körének hasonlóságát fejezi ki: két médium között akkor van erős kapcsolat, ha a rajtuk keresztül közvetlenül megnyilatkozó szereplők köre nagy átfedést mutat. Ha „X” szereplő „A” és „B” médiumban is közvetlenül megszólal, akkor „A” és „B” médium között kapcsolat létesül. Ez a kapcsolat annál erősebb, minél több közös megszólaló van a két médium között, és ezek a megszólalók minél inkább hasonló számban szólnak meg a médiumokban.

A hálózatok csomópontjait tehát mindkét esetben a médiumok jelentik. A kapcsolatot pedig a hivatkozásokkal mérjük. Az, hogy ki és mi kap hivatkozást az újságok oldalain, a hírportálok online felületén, a rádiós és televíziós műsorokban, azt jelzi, hogy hol kinek a szava számít a közügyek megvitatásában és kié nem, mely személyeknek és szervezeteknek van lehetőségük saját álláspontjukat bemutatni és melyeknek nem, kikkel kívánunk vitát folytatni, és kik azok, akik szóra sem érdemesek. A médiában látható, megszólaltatott és hivatkozott személyek, intézmények és csoportok köre tehát megmutatja, hogy kik a politika és a közélet elfogadott szereplői, akikkel ha nem is értünk egyet, de megkerülhetetlennek tartjuk őket. A hivatkozás jelöli, hogy kik fontosak számunkra akár úgy, hogy segítenek ellenükben meghatározni magunkat.

Adatbázisunkat kezdőpontok felvételével, majd hólabda-mintavétellel alakítjuk ki. Először a legolvasottabb újságok, legnézettebb televíziós, rádiós csatornák és a legnépszerűbb online portálok körét határozzuk meg. Ezek lesznek a kezdőpontok, melyeket a magyar médianyilvánosság főáramának tekintünk. A listán szereplő minden egyes médium hivatkozásait rögzítjük egy adott időszakban. Az adatbázist a szaturáció elvét követve kibővítjük, ha olyan médiumra érkezik hivatkozás, mely nem szerepelt a kezdőpontjaink között. Ezt követően az újonnan bekerülő újságok, portálok, médiumok hivatkozásait is kódoljuk, s mindezt addig folytatjuk, amíg a kibővített adatbázis elemeinek vizsgálata után sem találunk már új forrást (Marshall et al. 2013).

A hálózatok makroszintű elemzése: hálózati ideáltípusok és mérőszámok

Javasolt vizsgálatunk kutatási kérdése így szól: melyik hálózati ideáltípus áll legközelebb a magyar médianyilvánosság interakciós mintázatai alapján kirajzolódó szerkezetéhez?

A kutatási kérdés megválaszolásához négy mérőszám alapján öt makrohálózati ideáltípust hozunk létre. Azt vizsgáljuk, hogy az általunk megfigyelt hálózat melyik ideáltípushoz hasonlít a leginkább. Ezek az ideáltípusok a hálózat tagjai között meglévő kötések eloszlását modellezik. Az adott ügy kapcsán létrejövő kötések számát, azaz a hálózat sűrűségét a hálózat alapjellemezőjének tekintjük, lényegében adottságnak vesszük. Amire kíváncsiak vagyunk, hogy ezek a kötések, bármennyi is legyen belőlük, követnek-e valamilyen mintázatot, és ha igen, akkor milyen mintázat szerint oszlanak el a teljes hálózatban.

A következőkben a kutatásunk során alkalmazott mérőszámokat mutatjuk be. Az első két mérőszám a hálózat általános állapotáról ad képet:

- Átlagos legrövidebb távolság: bináris hálózat esetében két csomópont között a legrövidebb távolság megegyezik azoknak a kötéseknek a számával, amelyeken keresztül a leggyorsabban eljuthatnak egymáshoz. A hálózat összes lehetséges párja közötti legrövidebb távolságok átlagos értéke fontos információval szolgál a hálózat kohéziójáról. Minél kisebb ez a szám, annál jobban össze vannak kapcsolva egymással a hálózat tagjai, a kötések tehát úgy oszlanak el, hogy a bármelyik csomópont könnyen elérheti a másikat.

Mi ennek a mérőszámnak egy, a súlyozott hálózatra generalizált változatát használjuk fel, amely nem csak a kötések számát, hanem azok súlyát is figyelembe veszi (Opsahl et al. 2010).

- Globális klaszteresedési együttható: ez a mérőszám a csomópontok klaszteresedésének a mértékét mutatja a hálózatban fellelhető tripletek vizsgálata alapján. Egy triplet három csomópontból áll, amelyek között két (nyitott triplet) vagy három (zárt triplet) kötés van. A zárt tripletben mindhárom szereplő között van kapcsolat, míg a nyitott tripletben csak az egyik csomópont kapcsolódik a másik két csomóponthoz, utóbbiak között nincsen kapcsolat. Az együttható a zárt tripletek aránya az összes tripleten belül. Ha magas értéket kapunk, akkor a csomópontok saját közvetlen környezetükkel jellemzően összekapcsolódnak, azaz klaszteresednek. A klaszteresedési együtthatónak itt is egy, a súlyozott hálózatra generalizált változatát használjuk fel (lásd: Opsahl–Panzarasa 2009).

A másik két mérőszámunk némileg eltér a fentiekben bemutatottaktól, hiszen ezek már önmagukban a hálózat egy idealizált modellhez való illeszkedését fejezik ki. Ennek lényege, hogy egy algoritmus a hálózatunkat úgy osztja fel, hogy az leginkább hasonlítson az adott ideáltípushoz, és a mérőszám mutatja meg, hogy ez a kísérlet mennyire volt sikeres.

- Modularitás. A modularitás egy adott közösség-felosztás „jóságát” méri (lásd: Clauset et al. 2004). Azt nézi, hogy az adott közösségen belül mennyivel van több kötés, mint amennyi hasonló karakterisztikákkal rendelkező hálózat esetében (csomópontok, kötések száma) véletlenül is várható lenne. A mérőszám maximum értéke 1, ez a közösségek tökéletes elkülönülését jelzi, 0 érték esetében a felosztott közösségeken belül nem összefonódott kötés, mint ami véletlenszerűen várható lenne, a minimum érték pedig $-0,5$. A negatív érték azt jelenti, hogy kevesebb kötés összefonódott a közösségeken belül, mint az véletlenszerűen várhatnánk. Ez a mérőszám esetünkben a kötés-közöttségén alapuló közösség-felosztás algoritmusához tartozik (lásd: Newman–Girvan 2004). Ennek lényege, hogy úgy próbál a hálózatunkban értelmes közösségeket elkülöníteni, hogy eltávolítja a legmagasabb közöttség-értékekkel rendelkező kötések, azaz azokat, amelyek a legtöbb legrövidebb út halad át. Ezt azért teszi, mert feltételezi, hogy az ilyen kötések azért vannak középponti szerepben, azért tudja két csomópont a legkönnyebben ezen a kötésen megközelíteni egymást, mert elkülönülő közösségeket kapcsol össze. Ezért ezek eltávolításával egymástól teljesen elkülönülő közösségekhez jutunk. Ez egy iteratív folyamat, mely során minden egyes lépésben más kötés eltávolításával újabb és újabb közösség-felosztásokhoz jutunk. Az algoritmus azt a felosztást tárja elénk, amelyik a legnagyobb modularitás értékkel rendelkezik, tehát a kötés-közöttségén alapuló közösség-feltárás egy modularitás-maximalizáló algoritmus.
- Fitness. A fitness hasonló elven működik, mint a modularitás, azaz egy adott felosztás „jóságát” méri. Ebben az esetben két blokkra osztjuk fel a hálózatot és a fitness azt nézi, hogy ez a felosztás mennyiben felel meg a centrum – periféria struktúra ideáljának (Borgatti–Everett 1999). A centrum-periféria algorit-

mus lényege, hogy a hálózaton belül a mátrix permutációjával⁹ két csoportot különít el az aktorokból, egy centrumot és egy perifériát. A centrumot ideálisan egymással teljesen összekapcsolódó aktorok alkotják, míg a periféria blokk „üres”, azaz nincsenek kapcsolatok a periféria aktorok között. A fitness azt méri, hogy az algoritmus által elkülönített centrum és periféria mennyire felel meg az idealizált struktúrának. A centrum és periféria elkülönítését végző algoritmus iteratív jellegű, azaz egymás után sok felosztást tesz, és azt mutatja meg a számunkra, amelyben a fitness-érték a legmagasabb.

A négy mérőszám bemutatása után lássuk a segítségükkel felvázolt öt hálózati ideáltípust!

1. **Klasztermentes kohézív hálózat:** olyan hálózat, melynek tagjai erősen összekapcsolódnak, kis távolságok vannak a csomópontok között, azonban a kohézív hálózaton belül nem jönnek létre kisebb közösségek, klaszterek. Ez a hálózattípus lényegében egyetlen közösséget alkot, amelyen belül nincsenek további klikkek. A hálózatelemzés nyelvére lefordítva, az ilyen hálózatok átlagos legrövidebb távolsága és a klaszteresedési együtthatója is alacsony. A másik két mérőszámuk itt kevésbé van jelentősége, de értelemszerűen a fitness-érték alacsony, ahogyan a maximum modularitás értéke is.¹⁰ Ha az eredményeink klasztermentes kohézív szerkezetet mutatnak, akkor a magyar médianyilvánosságot az interakciók szempontjából teljesen integrálnak minősíthetjük.
2. **Kisvilág hálózat:** a kisvilág hálózat (lásd: Watts–Strogatz 1998) hasonlít a klasztermentes kohézív hálózatra. Ám az a fontos különbség a kettő között, hogy itt létrejönnek kisebb klikkek. Ezek a klikkek azonban nem válnak el a hálózat többi részétől, azokkal erősen összekapcsolódnak, az egységes közösség integráns részének számítanak, azonban mégis sűrűbb egységeket alkotnak. A hálózati mérőszámunk alapján ezeket a hálózatokat alacsony átlagos legrövidebb távolság, valamint magas klaszteresedési együttható jellemzi. Ennél a hálózatnál a maximum modularitás értéke némileg magasabb lehet, ilyen speciális helyzetben egy újabb mérőszám bevonásával győződhetünk meg arról, hogy hálózatunk polarizált, vagy inkább a kohézív jellegű kisvilág hálózat ideáltípusához áll közelebb.¹¹ Ennek lényege, hogy megnézzük a kötés-közöttség értékek eloszlását, és ha azt látjuk, hogy ez erősen egyenlőtlen mintázatot mutat, azaz egyes kötések nagyon kiugró értékkel bírnak, akkor hálózatunk a polarizált modellhez esik közel, míg ha egyenletesebb eloszlást kapunk, akkor kisvilág hálózathoz hasonlatos struktúránk van. Előbbi eset azt

⁹ A permutáció a mátrix átalakítását jelenti oly módon, hogy csak az aktorok sorrendjét változtatjuk meg, a köztük lévő kapcsolatokat nem, azaz a hálózat struktúrája érintetlen marad. Ennek elsősorban vizualizációs szempontból van jelentősége, hiszen ha egymás mellé rendezzük az egy blokkhoz tartozó szereplőket, akkor a köztük lévő viszonyok és a másik blokk(ok)al való kapcsolatuk is könnyen átlátható. Az idealizált centrum-periféria struktúrával rendelkező permutált mátrixban ezért a mátrix bal felső sarkában vannak elhelyezve a centrumaktorok és a köztük lévő sűrű kapcsolatok, ezért ezt tekinthetjük 1-blokknak (mivel – binárisan kódolt adatok esetén, minden rubrikában 1-es érték található). A mátrix jobb alsó sarkában helyezkednek el a periféria aktorok közötti kapcsolatok, ez a blokk pedig az idealizált definícióból adódóan üres, hiszen a periféria aktorok között nincsenek kapcsolatok. Ezt a blokkot ezért 0-blokknak nevezzük. A köztes területeken a két blokk közötti kapcsolatokat láthatjuk.

¹⁰ Amennyiben ezek magasak, akkor hálózatunk definíciószerűen más hálózati ideáltípusba esik.

¹¹ Ez nem jelenthet túlságosan nagy számot, hiszen a modularitás azt méri, hogy a random várhatónál mennyiben nagyobb arányban összpontosulnak a kapcsolatok egy adott blokkban. Ha ez az érték magas, akkor az azt is jelenti, hogy kevés kötés létezik a blokkon kívül, tehát ebben az esetben semmi esetre sem beszélhetünk kisvilág hálózatról. Előfordulhat azonban, hogy a modularitás olyan értéket ér el egy kisvilág hálózatban, amely az alsó határa annak, ahonnan elfogadjuk a polarizált hálózat tételezését. Ebben az esetben az alacsony átlagos legrövidebb távolság inthet minket óvatosságra, ami indokoltá teheti a kötés-közöttség eloszlásán alapuló ellenőrző vizsgálatot.

jelent, hogy van néhány olyan kötés, amely sok legrövidebb útnak biztosít helyet, azaz az elkülönült blokkok között az alacsony átlagos távolságot csak néhány hídszereplő biztosítja, utóbbi esetben azonban nincsenek ilyen kitüntetett hídszereplők, klasztereink valójában belesimulnak a hálózat egészébe. Amennyiben elemzésünk a kisvilág hálózathoz hasonlatosnak találja a magyar médianyilvánosság interakciós mintáit, azt szintén a teljes integráció jeleként fogjuk értelmezni.

3. Polarizált hálózat: ez a típus egymástól világosan elkülönülő blokkokra bomlik. A blokkok között kevés kapcsolat van, a blokkokon belül azonban a kötések sűrű koncentrációja figyelhető meg. A polarizált modell ideáltípusában csak a blokkokon belül vannak kapcsolatok, közöttük viszont nincsenek. A hálózat közösségstruktúráját a kötés-közöttségen alapuló közösség-feltárás módszerével vizsgáljuk, amely különböző közösségeket különít el a hálózaton belül. A legmagasabb modularitás-értékkel rendelkező közösségstruktúrát mutatja meg a számunkra. Amennyiben a közösségfelosztás modularitásértéke kellően magas, akkor polarizált struktúráról beszélhetünk, az idealizált mintázathoz való hasonlóságát pedig ennek az értéke mutatja meg. Itt azonban két megjegyzést is kell tennünk. Az idealizált polarizált struktúra két vonása közül (kohézív blokkok, kevés kapcsolat a blokkok között) a modularitás expliciten csak az előbbit ragadja meg, a másikat csak impliciten méri. Hiszen a konkrét mutató azt méri, hogy az elkülönített közösségeken belül mennyivel több kötés figyelhető meg, mint azt egy azonos karakterisztikákkal (csomópontok száma, kötések száma, foksám eloszlás) rendelkező véletlen hálózat esetében várnánk. A magas érték természetesen arra utal, hogy nem lehet túlságosan sok kapcsolat a blokkok között, hiszen a kötések a blokkokon belül összpontosulnak, azonban egy, az elfogadási tartományunk közelében lévő értéknél még előfordulhatnak élénk kapcsolódások. Itt az átlagos legrövidebb távolság segíthet nekünk, ami ha alacsonyabb értéket vesz fel, akkor gyanakodhatunk a blokkok közötti élénk kapcsolatokra, azok kohézív jellege mellett is. Ebben az esetben a kisvilág hálózatnál kifejtett ellenőrző mechanizmus alapján dönthetünk hálózatunkról. Amennyiben azt látjuk, hogy a rövid távolságok csak néhány közvetítő csomópont „munkájának” eredményei, akkor elfogadhatjuk, hogy hálózatunk a polarizált hálózat ideáltípusához hasonlít a leginkább.¹² Oda kell figyelniük arra, hogy az algoritmus a közösségek felosztását és az arra mért modularitást a hálózat összes csomópontja figyelembe vételével végzi el. Ha például létezik két nagy és kohézív közösség, valamint még néhány, egyik közösséghez sem tartozó csomópont, akkor az algoritmus a végső felosztásban utóbbiakat különálló egytagú, vagy némelyek összevonásával, kéttagú közösségként fogja fel, ami torzíthatja az egész hálózatra kiszámolt modularitásértéket. Ezért amennyiben az algoritmus nagyobb létszámú közösségeket is elkülönít, érdemes megnéznünk külön ezekre a közösségekre is a modularitásértéket a közösségekbe be nem sorolt csomópontok kizárásával. Végezetül pedig arról, hogy a polarizált struktúra többnyire magas klaszteresedési együtthatóval rendelkezik. Ám ez nem feltétlenül van így! A magas fitness érték minden esetben a centrum-periféria struktúrára utal, ezért ekkor nem beszélhetünk polarizált struktúráról, de a két mutató együtt járása nehezen képzelhe-

¹² Ez a definíciók némileg tautologikus, hiszen közösség-feltáró mechanizmusunk éppen ezeknek a magas kötés-közöttséggel rendelkező kötéseknek az eltávolításával hozza létre a közösségeket, itt pedig mi ismét ezen keresztül vizsgáljuk, hogy valóban elkülönült közösségekről van-e szó. Az algoritmus azonban hierarchikus, számos lépés alapján sokféle felosztást hoz létre, melyek közül a legmagasabb modularitással rendelkező felosztást választja ki. A modularitás – explicit módon – azonban már nincsen tekintettel a közösségek közötti kapcsolatra. Tehát a felosztás logikája és a legjobb felosztás kiválasztásának logikája már nem fedi egymást. Mi ezért az előbbi logikát újra rávetítjük az utóbbi által kiválasztott közösségstruktúrára.

tó el.¹³ A polarizált hálózattípus a magyar médianyilvánosságról kettős képet fest. Integrációról csak az egyes médiablokkok kapcsán beszélhetünk, a nyilvánosság egésze azonban szétesett. Ez az eredmény az interakciók szempontjából is megerősítené a magyar médianyilvánosság polarizált állapotát.

4. Centrum-periféria hálózat. Ebben a típusban létezik egy központi mag a hálózaton belül, azaz csomópontok olyan csoportja, amely egymással erősen összekapcsolódik. A többiek is szorosan kötődnek hozzá, ám e központi mag tagjai ezt nem viszonyozzák. A többi csomópont nem alkot alternatív közösséget (mint a polarizált hálózat esetében), egymással nincsen kapcsolatuk. Ennek következtében tehát két blokk jön létre, az egyikben sűrűk a kapcsolatok, a másikban pedig nagyon ritkák. Az irányított hálózattípus segít specifikálni a mag és a periféria között fennálló kapcsolatokat is, mely azonban függ attól is, hogy milyen jellegű kapcsolatokat mérünk. A médiumok közötti interakciók kapcsán a centrum-periféria struktúrát az jelzi, hogyha elsősorban a periféria felől érkezik kötés a centrum felé, nem pedig fordítva. Borgatti és Everett a modell mérésére ki is dolgozott egy algoritmust, amely azt a centrum-periféria felosztást választja ki számunkra, amelyik a leginkább hasonlít ehhez az ideáltípushoz. Ezt a hasonlóságot méri a fitness mutató. Az algoritmus megengedi, hogy az ideáltípusban megjelenítsük a centrum és periféria közötti kapcsolatokat ideális sűrűségét, azonban maga a szerzőpáros is azt javasolja, hogy az ideáltípus definiálásánál inkább csak a maximálisan összekapcsolódó centrum és az egymással kapcsolatba nem kerülő periféria kritériumait specifikáljuk (Borgatti–Everett 1999:383). Az algoritmus ebben az esetben a felosztásnál csak arra törekszik, hogy a mag sűrűségét maximalizálja, a perifériáét pedig minimalizálja, ezért a fitness értéke is ehhez az ideálhoz való illeszkedés „jóágát” mutatja. Ez azonban nem jelenti azt, hogy le kell mondanunk a másik kritériumunkról, arról, hogy a második legsűrűbb blokkunk a perifériától a centrum felé irányuló kapcsolatok blokkja legyen, és ezt kövesse a centrumtól a periféria felé irányuló kapcsolatok blokkja. Az eredmények ugyanis megmutatják az egyes blokkok (centrum; centrum-periféria; periféria-centrum; periféria) sűrűségét is. Így a magas fitness érték mellett további kritériumként ezeket is belefoglalhatjuk. A fitness érték interpretálásakor óvatosan kell eljárni, mert a pusztán sűrűségmaximalizáló és -minimalizáló eljárás által becsúszhatnak olyan csomópontok a különböző blokkokba, amelyek ideáltipikus definíciónk szerint nem oda tartoznak. Média kutatásunkban azonban áttekinthető mennyiségű szereplővel dolgozunk, így lehetséges az eredmények „mögé” nézni, és ha olyat találunk, melynél a besorolás problémásnak tűnik, akkor annak kizárása után megismételhetjük a vizsgálatot, hogy kiderüljön, a fitness értéket ez lerontja-e, vagy a centrum-periféria struktúra a problémás változó figyelembe vétele nélkül is fennáll. Amennyiben magas fitness értéket kapunk, és az említett ellenőrzések is a centrum-periféria struktúra létére utalnak, akkor a többi mérőszám eredményeitől függetlenül is ehhez az ideáltípushoz sorolhatjuk a hálózatunkat. Az alacsony és magas átlagos

13 A magas fitness érték azt mutatja, hogy csak egy kohézív blokk létezik a hálózatban, a centrum, tehát a közösség-feltárás algoritmus sem tud több közösséget elkülöníteni, így a modularitás alacsony lesz. Természetesen elképzelhető, hogy nem csak egy centrum vagy mag létezik a hálózatunkban, hanem például két egymástól jól elkülönült mag és azokhoz tartozó perifériák jönnek létre. Ez a modell a polarizált és a centrum-periféria modellünk ötvözetét jelentené, feltárása azonban nem jelent gondot. Makroszinten ugyanis ez a hálózat elsősorban polarizált hálózat, melyben két közösség különül el egymástól. A fitness érték alacsony ebben az esetben, hiszen nem tud létrehozni egy kohézív centrumot, míg a modularitás magas, hiszen elkülöníthető a két csoport. A centrum-periféria struktúra mezoszinten érvényesül csak, az egyes közösségeken belül, amit a mezoszintű elemzés viszont már ki tud mutatni.

távolság, valamint klaszteresedési együttható¹⁴ ugyanis egyaránt elképzelhető centrum-periféria jellegű hálózatnál, a modularitással való kapcsolatát pedig fentebb már tárgyaltuk. Amennyiben kutatásunk a centrum-periféria típushoz illeszkedő eredményeket hoz, egy jól körülírható fősodor által dominált médianyilvánosságról fogunk beszámolni.

5. Diffúz hálózat. A diffúz hálózattípusban a tagok közötti kötések úgy oszlanak el, hogy nagy távolságok jönnek létre, miközben nem alakulnak ki kisebb klaszterek sem. Ez a hálózat nem integrált, sokkal inkább széttöredezetett mintázatot mutat. A hálózatelemzés fogalmaira lefordítva nagy átlagos legrövidebb távolság, valamint kis klaszteresedési együttható jellemzi, miközben a modularitása és a fitness értéke is alacsony. A diffúz hálózathoz hasonló szerkezet egy teljesen dezintegrált médianyilvánosságról árulkodna. Ebben az esetben a magyar médiavilág szereplői egymással minimális interakcióban álló felekként jelennének meg.

Mérőszámok által mutatott értékek interpretálása

A fentiekben tehát meghatároztunk öt hálózati ideáltípust, melyhez mérőszámokat is rendeltünk. Most pedig kitérünk arra, hogy mikor tekintő egy mérőszám értéke magasnak vagy alacsonynak. Ez általában is a hálózatelemzés egyik nehézségének számít, hiszen a csomópontok és a kötések száma hatással van az eredményre. Mi azonban a kötések hálózaton belüli eloszlása alapján szeretnénk érvényeset megtudni a hálózatunkról, mégpedig úgy, hogy az eredményünk összehasonlítható legyen más jellegzetességgel rendelkező hálózatokkal is. Itt a random hálózatokat hívjuk segítségül. A random hálózatok alapjellemzőikben megegyeznek a megfigyelt hálózatunkkal, azonban a kötések véletlen módon oszlanak el a csomópontok között. Mi olyan véletlen hálózatokat hozunk létre, amelyek ugyanannyi csomópontból és kötésből állnak, mint a megfigyelt hálózatunk, és a kötések súlya is változatlan. Az egyes, súlyokkal rendelkező kötések azonban véletlenszerűen osztjuk ki az egyes csomópontok között, miközben a fokszámeloszlást is változatlanul hagyjuk, vagyis ugyanannyi sok kötéssel rendelkező szereplő van a random hálózatunkban, mint a megfigyeltben (Opsahl et al. 2008). A random hálózatunk nagy előnye, hogy nem hoz létre semmilyen tudatos struktúrát: két aktor között véletlenszerűen létesül csak kötés, nem követ semmiféle mintázatot. A megfigyelt hálózatunkkal kapcsolatban pedig éppen ezt akarjuk kideríteni, hogy a kötések eloszlása a hálózaton belül követ-e valamilyen mintázatot, amely eléggé jelentős ahhoz, hogy ne tekintsük véletlennek. Mutatóinknak abszolút értelemben is van jelentősége, például ha az összes tripleten belül több zárt triplet figyelhető meg, hálózatunk minden bizonnyal klaszteres. Azonban azt is látni kell, hogy egy olyan hálózatban, amely kevés csomópontból és sok kötésből áll, ennek ellenkezője lenne meglepő, hiszen ha ezeket a kötések teljesen véletlenül osztjuk szét a szereplők között, akkor is magas klaszteresedési együtthatót kapnánk. Ezzel szemben egy nagy hálózatban, kevesebb kötéssel abszolút értelemben alacsonyabb klaszteresedési értéket kaphatunk, az összes tripleten belül kevesebb a zárt tripletek aránya, ez az érték azonban mégis nagyobb klaszteresedési hajlandóságot mutathat, hiszen a véletlenül várható aránynál nagyobb arányban kapcsolódnak össze a csomópontok. Így feltételezhetünk egyfajta tudatos, de legalábbis nem véletlen mintázatot.

¹⁴ A klaszteresedési együttható a centrum-periféria definícióból adódóan feltételezhetően magas a centrumban és alacsony a periférián. A teljes hálózatra kiszámolt érték azonban függ a centrum-csomópontok és periféria-csomópontok arányától.

Tehát amikor azt kérdezzük, hogy egy érték magas-e, akkor arra vagyunk kíváncsiak, hogy a csomópontok és a kötések számát adottnak véve kitapintható-e valamilyen mintázat abban, ahogyan ezeket a kötések egymás között a csomópontok elosztják. Azáltal, hogy a mintázatok megfigyelésében függetlenítjük magunkat a nagy esetlegességet magában rejtő alapjellemzőktől, a csomópontok és kötések számától, a hálózatok egymással való összehasonlítása is lehetővé válik.

Ahogy azonban már a mérőszámoknál jeleztük, mutatóink között lényeges különbségek vannak. Az átlagos legrövidebb távolság, valamint a klaszteresedési együttható kizárólag a vizsgált hálózatot veszi figyelembe az érték kiszámolásakor, míg a modularitás már a képletében is felhasználja a random hálózatot, és az attól való eltérést számolja ki, a fitness pedig egy másik idealizált hálózathoz való hasonlóságot írja le. Éppen ezért ezekkel a számokkal az elemzési stratégiánk is más lesz. A random hálózattal való összehasonlítás egyértelműen az átlagos legrövidebb távolságnál és a klaszteresedési együtthatónál a legfontosabb, hiszen ezek csak a hálózatunkban rejlő információkat használják fel. A modularitás és a fitness a megfigyelt hálózaton kívüli adatokkal való összevetés eredményeit mutatják, így abszolút értelemben is használhatóak. Az ilyen mutatóknál gyakori módszer egy elfogadási határérték kijelölése, ahonnan az értéket magasnak tekintjük. Itt az irodalomban előforduló határértékek használata mellett döntünk, amely modularitás esetében 0.3 (Clauset et al. 2004), a fitness esetében pedig 0.5 (Vercellone-Smith et al. 2012). A modularitás értéke azonban érzékenyebb a hálózat alapkarakterisztikáira, ezért itt figyelembe vettük a random hálózatok alapján meghatározott várható értéktől való eltérést is (Conover et al. 2011), így itt kettős feltétellel dolgozunk. Akkor beszélhetünk polarizált struktúráról, ha a modularitás értéke 0.3 felett van és jelentősen eltér a várható értéktől. Végezetül érdemes megjegyezni, hogy itt a random hálózat értéke a maximum modularitás-értékre vonatkozik, azaz a random hálózatban is a kötés-közöttségen alapuló közösség-feltárás algoritmusát futtatjuk le és annak a maximum modularitás értékét rögzítjük.

Hogyan használjuk fel a random hálózatokat mérőszámaink értékének megítélésében? A módszerünk lényege, hogy ezer random hálózatot futtatjuk le az adott mutatót, és ezek átlaga adja ki a várható értéket. Erős feltételünk alapján, ha a megfigyelt érték legalább két szórással nagyobb, mint a várható érték, azt magas értéknek tekinthetjük. Tehát, amennyiben a megfigyelt hálózatunk klaszteresedési együtthatója legalább két szórással nagyobb, mint az ezer random hálózat alapján kalkulált érték, akkor ezt az értéket magasnak, hálózatunkat pedig klaszteresnek tekintjük. Bevezetünk egy gyenge feltételt is, amely alapján korlátozott értelemben egy szórásnyi eltérésnél is beszélhetünk arról, hogy az adott mutató magas vagy alacsony. A gyenge és erős feltétel megkülönböztetése az adott ideáltipikus hálózathoz való hasonlóság mértékében tesz különbséget.

Végezetül arról, hogy mi történik akkor, ha mérőszámaink eredményei a várható érték körüli értéket vesznek fel, és a modularitás, valamint a fitness érték is alacsony. Ebben az esetben a vizsgált változóink alapján hálózatunk nem mutat specifikus mintázatot, esetlegesen, véletlenszerűen oszlanak el a kötések a hálózatban. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a hálózat teljesen szervezetlen, hiszen más mutatók talán felfedhetnének specifikus szerveződési mintázatokat, amelyre a mi módszertanunk fókusza nem tért ki. Ezért ez a szervezetlen modell lényegében egy újabb, kiegészítő ideáltípust mutathat, mely eltérhet az általunk felvázoltaktól. A médianyilvánosság-hálózatok általunk vizsgált ideáltípusait, illetve a mérési módokat az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat. A médianyilvánosság-hálózatok ideáltípusai, illetve mérési módjai.

Ideáltípus	Mérés	Feltétel (határértékek)
	Indikátor	
Klasztermentes kohézív hálózat	Modularitás	alacsony (< 0.3)
	Klaszteresedési együttható	nem magas (< EV+2SD)
	Átlagos legrövidebb távolság	alacsony (< EV+2SD*; < EV+1SD**)
	Fitness	nem magas (< 0.5)
Kisvilág hálózat	Modularitás	alacsony (< 0.3) ¹
	Klaszteresedési együttható	magas (> EV+2SD*; > EV+1SD**)
	Átlagos legrövidebb távolság	alacsony (< EV+2SD*; < EV+1SD**)
	Fitness	nem magas (< 0.5)
Centrum-periféria hálózat	Modularitás	alacsony (< 0.3)
	Klaszteresedési együttható	-
	Átlagos legrövidebb távolság	-
	Fitness	magas (< 0.5) +
	+ centrum és periféria közti blokkok sűrűsége + az elkülönítés ellenőrzése	$D_C > D_{PC} > D_{CP} > D_P^2$ A definíció alapján tévesen besorolt csomópontok eltávolítása után is magas fitness érték.
Polarizált hálózat	Modularitás	magas (> 0.3 és > EV+2SD*; > EV+1SD**)
	Klaszteresedési együttható	valószínűleg magas (de nem feltétel)
	Átlagos legrövidebb távolság	Ha alacsony, akkor kötés-közöttség értékek eloszlásának vizsgálata. ³
	Fitness	nem magas (< 0.5)
Diffúz hálózat	Modularitás	alacsony (< 0.3)
	Klaszteresedési együttható	alacsony vagy átlagos (< EV+ 1 SD)
	Átlagos legrövidebb távolság	magas (> EV+2SD*; > EV+1SD**)
	Fitness	nem magas (>0.5)

EV = várható érték (expected value), 1000 random hálózat átlaga; SD = szórás (standard deviation), 1000 random hálózat átlagának szórása.

¹ Ha a modularitás érték közepes, az elfogadási érték közelében van, akkor a kötés-közöttség értékek eloszlásának vizsgálata. Amennyiben nem „power-law” eloszlást mutat, akkor elfogadhatjuk a kisvilág-hálózathoz való hasonlóságot.

² D_C = centrum blokk sűrűsége; D_{PC} = perifériától a centrum felé irányuló kapcsolatok blokkjának sűrűsége; D_{CP} = centrumtól a periféria felé irányuló kapcsolatok blokkjának a sűrűsége; D_P = periféria blokkjának a sűrűsége.

³ Ha power-law elosztást mutat, akkor elfogadhatjuk a polarizált hálózathoz való hasonlóságot.

*erős feltétel; **gyenge feltétel.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunk egy empirikus kutatást előkészítő szöveg, mely a magyar médianyilvánosság integrációs vagy dezintegrációs mechanizmusait kívánja feltérképezni. Konceptuális és módszertani kulcskategóriánk az interakció. Az interakciókat a kapcsolatok egyik legfontosabb indikátorának tekintjük, mely megmutatja, hogy a médianyilvánosság szereplői kiket tekintenek fontos, megbízható, mértékadó vagy egyszerűen megkerülhetetlen kommunikátoroknak. Az interakciók tehát kijelölik annak a körnek a határát, akikkel diskurzust akarunk folytatni még akkor is, ha nem értünk egyet velük. A médiumok azzal, hogy hivatkoznak a másokra, tulajdonképpen integrálják azt a médianyilvánosság körébe. A kérdés az, hogy milyen sugarú körről van szó, s kik tartoznak bele.

Vizsgálatunknak azonban korlátai is vannak. A tartalmi aspektusokra – egy adott ügy kapcsán a médiatalálásbeli hasonlóságokra és különbségekre – nem térünk ki. A hivatkozások kontextusát sem tudjuk vizsgálni.

Reményeink szerint a médianyilvánosságra fókuszáló elemzésünk hozzájárul az integráció és a dezintegráció fogalmának pontosításához és a folyamatainak megértéséhez.

HIVATKOZÁSOK

- Anderson, B. (2006) *Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. Budapest: L'Harmattan.
- Angelusz R. – Tardos R. (2011) Régi és új törésvonalak, polarizáció, divergenciaspirál. In Tardos R. – Enyedi Zs. – Szabó A. (szerk.) *Részvétel, képviselet, politikai változás*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 347–382.
- Arceneaux K. – Johnson M. (2010) Does media fragmentation produce mass polarization? Selective exposure and a new era of minimal effects. *Presented at Annual Meeting of American Political Science Association, Washington, DC, Sep. 1–4*. Elérhető: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1642723. [Letöltve: 2014-03-07]
- Argejő, É. – Beck L. – Hann E. – Révész S. – Terestényi T. (1994) Jelentések az MR és az MTV hírműsorairól. In Kurtán S. – Sándor P. – Vass L. (szerk.) *Magyarország politikai évkönyve 1993-ról*. Budapest: DKMKA.
- Bajomi-Lázár P. (2010) *Média és politika*. Budapest: PrintXBudavár Zrt.
- Baran, S – Davis D. (2002) *Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future*. Wadsworth Publishing.
- Baranyai E. – Plauschin A. (2002) A politikai hírműsorok tájékoztatási gyakorlata 2001-ben. *Jel-Kép*, 1, 21–42.
- Baum, M. – Groeling, T. (2008) New Media and the Polarization of American Political Discourse. *Political Communication*, 25, 345–365. <http://dx.doi.org/10.1080/10584600802426965>
- Beck L. (1998) Kormánytűlsúly a hírműsorokban. In Argejő É. (szerk.) *Jelentések könyve*. Budapest: Új Mandátum, 21–26.
- Bennett, L. – Iyengar, S. (2008) A New Era of Minimal Effects? The Changing Foundations of Political Communication. *Journal of Communication*, 4, 707–731. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2008.00410.x>.
- Berry, J. M – Sobieraj, S. (2011) Understanding the Rise of Talk Radio *PS: Political Science & Politics*, 44: 4, 762 – 767. <http://dx.doi.org/10.1017/S1049096511001223>.
- Borgatti, S. – Everett, M. G. (1999) Models of core/periphery structures. *Social Networks*, 4, 275–295. [http://dx.doi.org/10.1016/S0378-8733\(99\)00019-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0378-8733(99)00019-2).
- Borgatti, S. – Everett, M. – Johnson, J. (2013) Analysing two mode data. In Borgatti, S. – Everett, M. – Johnson, J (eds.) *Analysing Social Networks*. Sage: London.
- Boydston, A. – Hardy, A. – Walgrave, S. (2014) Two Faces of Media Attention: Media Storm Versus Non-Storm Coverage, *Political Communication*, 4, 509–531. <http://dx.doi.org/10.1080/10584609.2013.875967>.
- Clauset, A. – Newman, M. E. J. – Moore, C. (2004) Finding community structure in very large networks. *Phys RevE*, 70, 066111. <http://dx.doi.org/10.1103/PhysRevE.70.066111>

- Conover, M.D. – Ratkiewicz, J. – Francisco, M. – Goncalves, B. – Flammini, A. – Menczer, F. (2011) Political polarization on Twitter. Fifth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media. Elérhető: http://truthy.indiana.edu/site_media/pdfs/conover_icwsm2011_polarization.pdf [Letöltve: 2014-02-20].
- Couldry, N. (2003) *Media Rituals: A Critical Approach*. London: Routledge. Császi L. (2001) A rituális kommunikáció neodurkheimi elmélete és a média. *Szociológiai Szemle*, 2, 3–15.
- Davis, A. – Gardner, B. – Gardner, M. R. (1941) *Deep South*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dayan, D. – Katz, E. (1992) *Media Events: The Live Broadcasting of History* Cambridge: Harvard University Press.
- Gaffney, A. – Rast, D. – Hackett, J. – Hogg, M. (2013) Further to the right: Uncertainty, political polarization and the American “Tea Party” movement. *Social Influence*, 4, 272–288. <http://dx.doi.org/10.1080/15534510.2013.842495>.
- Gentzkow, M. – Shapiro, J. (2006) Media Bias and Reputation. *Journal of Political Economy*, 2, 280–316. <http://dx.doi.org/10.1086/499414>.
- Gerbner, G. (1969) Toward “Cultural Indicators”: The Analysis of Mass Mediated Public Message Systems. *AV Communication Review*, 2, 137–148. <http://dx.doi.org/10.1007/BF02769102>.
- Girvan, M. – Newman M. E. J. (1999) *Community structure in social and biological networks*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 99, 7821–7826. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.122653799>.
- Groseclose, T. – Milyo, J. (2005) A Measure of Media Bias. *The Quarterly Journal of Economics*, 4, 1191–1237. <http://dx.doi.org/10.1162/003355305775097542>.
- Hallin, D. – Mancini, P. (2004) *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press.
- Hardt, H. (2001) *Social Theories of the Press: Constituents of Communication Research, 1840s to 1920s*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Herman, E. – Chomsky, N. (1988) *Manufacturing Consent*. New York: Pantheon Books.
- Jakubowicz, K. (2007) Introduction to the Chapter “The Mediterranean/Polarized Pluralist Media Model Countries”. In Terzis, G. (eds.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. London: Intellect Books, 303–313.
- Jeskó J. – Bakó J. – Tóth Z. (2012) A radikális jobboldal webes hálózatai. *Politikatudományi Szemle*, 1, 81–101.
- Katz, E. – Gurevitch, M. – Hass, H. (1973) On the use of the mass media for important things. *American Sociological Review*, 2, 164–181.
- Kmetty Z. – Tóth G. (2011) A politikai részvétel három szintje. Tardos R. – Enyedi Zs. – Szabó A. (szerk.) *Részvétel, képviselet, politikai változás*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 75–115.
- Kmetty Z. – Koltai J. (2012) A kommunikáció intenzitásának és heterogenitásának hatása a politikai részvételre. In Kmetty Z. – Koltai J. (szerk) *Változó képletek, változatos perspektívák: tanulmánykötet Tardos Róbert 65. születésnapjára*. Budapest: Háttér, 158–209.
- Kmetty Z. (2014) Diskurzusok, nexusok és politikai részvétel. A politikai hálózatok és a politikai diskurzus szerepe a részvételben és a tömbösödésben. *socio.hu*, 2, 43–51.
- Körösényi A. (2012) A politikai polarizáció és következményei a demokratikus elszámoltatásra In Boda Zs. – Körösényi A. (szerk.) *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet – Új Mandátum Kiadó, 2012, 284–309.
- Luhmann, N. (2000) *The Reality of the Mass Media*. Stanford University Press.
- Marshall, B. – Cardon, P. – Poddar, A. – Fotenot, R. (2013) Does Sample Size Matter in Qualitative Research?: A Review of Qualitative Interviews in IS Research? *Journal of Computer Information Systems*, 1, 11–22.
- Mádl A. – Szabó D. (2000) A hírműsorok tájékoztatási gyakorlata 1999-ben. *Jel-Kép*, 1, 23–42.
- McQuail, D. (1994) *Mass communication theory: An introduction*. London: Sage.
- Merkovity N. (2012) *Bevezetés a hagyományos és politikai kommunikáció elméletébe*. Szeged: Pólay Elemér Alapítvány.
- Newman, M. E. J. (2001) Scientific collaboration networks. II. Shortest paths, weighted networks, and centrality. *Physical Review*, 64, 016132. <http://dx.doi.org/10.1103/PhysRevE.64.016132>.
- Newman, M. – Girvan, M. (2004) Finding and evaluating community structure in networks. *Physical Review*, 69, 026113. <http://dx.doi.org/10.1103/PhysRevE.69.026113>.
- Newman, M. E. J. (2006) Modularity and community structure in networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 103, 8577–8696. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0601602103>.
- Opsahl, T. (2009) *Structure and Evolution of Weighted Networks*. London: University of London (Queen Mary College).

- Opsahl, T. – Colizza, V. – Panzarasa, P. – Ramasco, J. (2008) Prominence and control: The weighted rich-club effect. *Physical Review Letters*, 101. 168702. <http://dx.doi.org/10.1103/PhysRevLett.101.168702>.
- Opsahl, T. – Panzarasa, P. (2009) Clustering in weighted networks. *Social Networks*, 2, 155–163. <http://dx.doi.org/10.1016/j.socnet.2009.02.002>.
- Opsahl, T. – Agneessens, F. – Skvoretz, J. (2010) Node centrality in weighted networks: Generalizing degree and shortest paths. *Social Networks*, 3, 245–251 <http://dx.doi.org/10.1016/j.socnet.2010.03.006>.
- Polyák G. (2014) Irányított nyilvánosság. In Polyák G. (szerk) *Foglyul ejtett média*. Budapest, 5 – 21. Elérhető: http://mertek.eu/sites/default/files/files/szeliden_foglyul_ejteni.pdf [Letöltve: 2014-09-02.]
- Popescu, M. – Tóka G. – Gosselin, T. – Pereire J. S. (2012) European Media Systems Survey 2010: Results and Documentation. Research report. Colchester, UK: Department of Government, University of Essex.
- Ropolyi L. (2006) *Az internet természete*. Budapest: Typotext. Schudson, M. (1978) *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. Basic Books.
- Smith, R. A (1965) Mass Media and John Dewey's Liberalism. *Educational Theory*, 2, 83–120. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-5446.1965.tb00202.x>.
- Sobieraj, S. – Jeffery B. (2011) From Incivility to Outrage: Political Discourse in Blogs, Talk Radio, and Cable News. *Political Communication*, 1, 19–41. <http://dx.doi.org/10.1080/10584609.2010.542360>.
- Sunstein, C. (2009) *Republic.com 2.0*. Princeton University Press.
- Szabó G. – Kiss Balázs (2012) Trends in Political Communication in Hungary: A Postcommunist Experience Twenty Years after the Fall of Dictatorship. *The International Journal of Press/Politics*, 4, 480–496. <http://dx.doi.org/10.1177/1940161212452448>.
- Szabó G. – Bene M. (2015) Hivatkozlak, tehát vagy(ok)! Kommunikációs kapcsolatok a magyar médianyilvánosságban. In Szabó G. (szerk.) *Politika az intézményeken túl – kapcsolatok, interakciók, élmények*. Studies in Political Sciences. Politikatudományi Tanulmányok.
- Taekke, J. – Paulsen, M. (2010) Luhmann and the media. *MedieKultur*, 49, 1–10.
- Terestyéni T. (1998) A tévéhíradók kínálata és a közönség. *Jel-Kép*, 2, 57–67.
- Vercellone-Smith, P. – Jablowski, K. – Friedel, C. (2012) Characterising communication networks in a web-based classroom: Cognitive styles and linguistic behavior of self-organizing groups in online discussions. *Computers & Education*, 2, 222–235. <http://dx.doi.org/10.1016/j.compedu.2012.01.006>.
- Warner, B. – Neville-Shepard R. (2011) The polarizing influence of fragmented media: Lessons from Howard Dean. *Atlantic Journal of Communication*, 19, 201–215. <http://dx.doi.org/10.1080/15456870.2011.606100>.
- Warner, B. (2010) Segmenting the electorate: The effects of exposure to political extremism online. *Communication Studies*, 64, 430–444. <http://dx.doi.org/10.1080/10510974.2010.497069>.
- Watts, Duncan J. – Strogatz, Steven H. (1998) Collective dynamics of 'small-world' networks. *Nature*, 393, 440–442. <http://dx.doi.org/10.1038/30918>.
- Wirth, L. (1948) Consensus and Mass Communication. *American Sociological Review*, 1, 1–15.